

Motion till riksdagen

1987/88:U11

av Alf Svensson (c)

med anledning av prop. 1987/88:154 med förslag till lag om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m. m.

Sammanfattning

I föreliggande proposition lägger regeringen fram en rad förslag som syftar till att skärpa kontrollen över krigsmaterielexporten. Bl. a. skall den svenska krigsmaterielindustrins marknadsföring av sina produkter och sitt kunnande regleras hårdare. Samtidigt föreslås regler för att uppnå en effektivare kontroll av att gällande lagstiftning och bestämmelser efterlevs.

En grundläggande svaghet i propositionen är att regeringen hänskjuter ett flertal fundamentala frågor till en parlamentarisk utredning och därmed skjuter flera principiellt mycket viktiga frågor på framtiden.

I motionen belyses även den svåra gränsdragningen mellan den materiel som skall klassas som militär och den materiel som skall klassas som civil. Propositionen lämnar inte heller här något tillfredsställande förslag.

Den nuvarande ordningen att samarbetsavtal kan sätta gällande exportregler ur spel måste omprövas.

KdS tillstyrker propositionens samtliga förslag till skärpningar men uppger kraven på att svensk krigsmaterielexport skall begränsas till Norden och de alliansfria staterna med siktet inställt på en total avveckling i ett längre perspektiv. Nedan följer en sammanfattning av KdS syn på svensk vapenexport.

Begränsa vapenexporten till Norden och de alliansfria staterna

För att bibehålla och stärka trovärdigheten i Sveriges internationella nedrustningssträvanden bör den svenska vapenexporten i första hand begränsas till de nordiska och alliansfria staterna, med sikte på en total avveckling.

I ett längre perspektiv bör svensk vapenexport avvecklas

Den svenska vapenexporten utgör ett stort moraliskt dilemma i Sveriges internationella relationer. Exporten av krigsmateriel kommer i konflikt med de säkerhetspolitiska målen: avspänning, nedrustning och utveckling. KdS beslutade redan vid sitt riksting 1980 att verka för att svensk vapenexport skulle avvecklas för att skapa en större samstämmighet mellan alla de svenska säkerhetspolitiska målsättningarna.

De nu gällande reglerna för export av krigsmateriel trädde i kraft den 1 januari 1983 efter en parlamentarisk utredning, som resulterade i ett antal skärpningar. 1984 inrättades ett särskilt tekniskt-vetenskapligt råd hos krigsmaterielinspektionen i frågor som gäller gränsdragning mellan civil och militär materiel. 1985 byggdes kontrollen över krigsmaterielexporten ut ytterligare, bl. a. genom förstärkning av krigsmaterielinspektionen. Samma år började den rådgivande nämnden för krigsmaterielexportfrågor sin verksamhet. Denna nämnd var regeringens svar på kritik som riktats mot konsekvenserna av den svenska vapenexporten. Hittills har nämndens existens inte i mätbar grad minskat de kontroversiella inslagen i svensk vapenexport. Nämnden lär ha hållit nio sammanträden under 1986. Det framgår inte av regeringens skrivelse till riksdagen med redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten år 1986, som är den senast tillgängliga, om nämnden eller någon av dess 6 ledamöter haft något att invända mot 1986 års export av krigsmateriel. De åtgärder som riksdagen beslutade om 1984 på grundval av propositionen (1984/85:82) om ökad insyn och samråd i frågor som rör krigsmaterielexport, har med andra ord hittills varit föga ändamålsenliga.

När det gäller risken för vidareexport krävs det att alla utländska köpare av svenska vapensystem, ammunition och reservdelar, visar upp slutförbrukarintyg, och fr. o. m. I april 1986 krävs också att all försäljning av krut och sprängämnen för militärt bruk uppfyller detta krav.

I de nu gällande riktlinjerna för krigsmaterielexporten preciseras förut-sättningarna för s. k. samarbetsavtal för gemensam utveckling och produktion av krigsmateriel mellan företag i Sverige och andra länder. Samarbetsavtalen med Indien och Australien tyder på en uppenbar risk att dessa kan komma att utnyttjas för att kringgå gällande regler.

KdS föreslår att riksdagen uppdrar åt regeringen att återkomma med förslag till nya regler för samarbetsavtal som utesluter möjligheten att kringgå gällande bestämmelser för svensk vapenexport.

1986 ökade vapenexporten med 46 %

1977 var värdet av den svenska vapenexporten 695,4 miljoner. 1985 hade den i löpande priser stigit till 2 137 miljoner kronor för att 1986 öka till 3 243 miljoner enligt krigsmaterielinspektionens statistik. Exporten av svensk krigsmateriel ökade alltså mellan 1985 och 1986 med 46 %. Storleken på krigsmaterielexporten styrs även av definitionen av begreppet. Vad som räknas som krigsmateriel anges i en förteckning, som ändras successivt. Ett stort antal militära produkter räknas inte som krigsmateriel, därför att de också kan ha civil användning. Hit räknas t. ex. obestyckade vapenplattformar (flygplan, fartyg och bandvagnar), viss radar-, radio- och kommunikationsutrustning, fartygsmotorer, transportfordon m. m.

Även denna kategori materiel kan förorsaka betydande politiska problem. Det torde de av Boghammar Marin AB levererade snabbgående kanonbåtarna i Persiska viken vara ett exempel på.

Den ovan redovisade krigsmaterielexporten är alltså baserad på en rela-

tivt snäv definition. Thomas Olson, forskare vid Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI), hävdar att siffran torde behöva fördubblas för att komma upp i en rimlig totalsiffra för den samlade militära exporten från Sverige av vapen, vapenrelaterad utrustning samt kurser och utbildningsprogram avsedda för främmande lands väpnade styrkor.

Ett moraliskt problem är att ca 45 % av vapenexporten går till tredje världen. I utredningen om samband mellan nedrustning och utveckling (SOU 1985:43) framhålls sambandet mellan utvecklingsländernas vapenimport och en försenad ekonomisk och social utveckling. Vapenexport till svenska biståndsländer i tredje världen framstår mot bakgrund av utredningens resultat som motsägelsefull och i strid med den svenska biståndspolitikens målsättning. Det mest uppenbara exemplet på denna inkonsekvens mot de svenska biståndsmålen visar sig när regeringen beviljar exportlicens för kanoner till Indien till ett värde av ca 8 miljarder kronor och dessutom beviljar exportkreditgarantier som av riksdagen anslagits "för garantigivning vid export av betydelse för u-ländernas ekonomiska utveckling". Denna åtgärd får en närmast cynisk innebörd i ljuset av den ovan nämnda utredningen om sambandet mellan utvecklingsländernas vapenimport och en försenad ekonomisk och social utveckling. Besluten harmonierar synnerligen dåligt med den svenska biståndspolitikens huvudmålsättningar, bl. a. resurstillväxt, ekonomisk och social utjämning.

Det är alltså helt oacceptabelt att regeringen under 1987 låtit exportkreditnämnden garantera vapenexportföretaget Bofors mångmiljardorder till Indien via nämndens garantigivning vid export av betydelse för u-ländernas ekonomiska utveckling. Det finns anledning att ifrågasätta om budgetpropositionens förslag att u-landskriteriet i det s. k. S/U-systemet avskaffas är ägnat att underlätta ytterligare svensk vapenexport till u-länder. Av totalt 70 miljarder i form av statsgaranti för exportkrediter, reserveras nu 32 miljarder för garantigivning vid särskilt samhällsintresse. Vapenförsäljning till svenska biståndsländer i tredje världen kan inte vara ett särskilt samhällsintresse.

Trots de ovan nämnda strikta regler som gäller för svensk vapenexport har det under den senaste tiden visats ett flertal exempel på att svenska vapen använts i klar strid med bestämmelserna. Sedan länge har misstankar utretts av polis- och tullmyndigheter. I maj 1987 åtalade åklagaren två personer, varav en i ledande ställning vid Nobel Kemi AB för bl. a. grov varusmuggling avseende krut och sprängämnen. Regeringens exportlicenser för krigsmateriel och vapenleveranserna till Indonesien torde dessutom stå i klar strid med gällande lag och riktlinjer för vapenexport och måste enligt KdS uppfattning omedelbart upphöra.

Målsättningen måste vara att den svenska vapenexporten i ett längre perspektiv avvecklas för att minska motsättningarna mellan de olika svenska säkerhetspolitiska målsättningarna och att de åtgärder som föreslås i Utredningen om samband mellan nedrustning och utveckling genomförs. Detta måste självfallet ske på ett sådant sätt att sysselsättningen i Karlskoga och andra orter som är starkt beroende av krigsmaterielindustrin upprätthålls och utvecklas. Regeringen bör få riksdagens uppdrag att utarbeta en avvecklingsplan för den svenska vapenexporten där de nu gällande säker-

hetspolitiska målsättningarna beaktas samt att kostnadsberäkna avvecklingen.

Mot. 1987/88
U11

Svag efterlevnad av gällande regler

För att stärka förtroendet för såväl säkerhetspolitikens stabilitet som förtroendet för riksdagens riktlinjer för vapenexporten, måste en striktare efterlevnad av gällande bestämmelser uppnås. Under 1985 tillkallade regeringen en särskild utredare — landshövdingen i Södermanlands län, Bengt Gustavsson — med uppgift att företa en kartläggning och genomgång av den svenska försvarsindustrins verksamhet i utlandet. Meningen var att utifrån utredningens resultat föreslå åtgärder som behövs för att styra utvecklingen så att riksdagens riktlinjer för vapenexporten efterlevs. Betänkandet har nu resulterat i föreliggande proposition 1987/88:154.

Propositionen

I propositionen läggs fram förslag till en ny lag om förbud mot utförelse av krigsmateriel, m. m. Meningen med förslaget är att skärpa kontrollen över krigsmaterielexporten. Den svenska krigsmaterielindustrins marknadsföring av sina produkter och kunnande regleras hårdare bl. a. genom en utvidgning av de gällande reglerna om förbud mot kunskapsöverföring till utlandet. Samtidigt föreslås regler för att uppnå en effektivare kontroll av efterlevnaden av bestämmelserna.

1. Slut användarintyg. Regeringen förslår nu att export av svenska vapen endast skall kunna ske till länder vars regeringar åtagit sig att se till att dessa vapen inte vidareexporteras. Användandet av slut användarintyg och s. k. deklaration om egen tillverkning byggs ut och effektiviseras. De svenska utlandsmyndigheterna får i uppgift att ta emot slut användarintygen från de mottagande ländernas försvarsmyndigheter och vidarebefordra intygen till KMI. Förslaget innebär en nödvändig uppstramning av den hittills otillräckliga kontrollen för att uppnå syftet med slut användarintygen.

2. Följderna av vidareförsäljning av svensk krigsmateriel m. m. Förslaget innebär att ett land som sviker förtroendet vid tillämpningen av slut användarintyg och licenstillverkning inte längre skall få komma i fråga för export av krigsmateriel från Sverige. Enligt KdS uppfattning är propositionen i denna del inte tillräckligt långtgående. Det bör klarare preciseras att regeringen omedelbart avbryter leveranserna eller drar in tillverkningstillståndet om en köpare i strid med slut användarintyg sålt svensk materiel vidare till annan nation.

3. Marknadsföring av krigsmateriel. I propositionen föreslås att den som har fått tillstånd att tillverka krigsmateriel eller att försälja eller förmedla krigsmateriel, liksom svenska statliga myndigheter som bedriver motsvarande verksamhet, skall vara skyldiga att i den ordning som regeringen föreskriver

a. lämna redovisning till regeringen om de länder utanför Sverige där man marknadsför krigsmateriel, vilka bestämda mottagare marknadsföringen riktar sitt till och vilken materiel marknadsföringen avser.

- b. underrätta regeringen innan man lämnar anbud om försäljning eller upplåtelse av tillverkningsrätt av krigsmateriel till köpare eller tillverkare utanför Sverige.
- c. underrätta regeringen innan man ingår avtal om försäljning eller annat tillhandahållande av krigsmateriel till någon utanför Sverige.

Men regeringen föreslås vid smärre reservdelsförsäljning o. d. få bevilja dispenser från skyldigheterna att underrätta enligt a—c ovan. Dessutom skall regeringen i det enskilda fallet kunna förbjuda att anbud om försäljning eller licenstillverkning av krigsmateriel lämnas till någon utanför Sverige.

KdS tillstyrker helt förslaget i denna del.

4. Kunsapsöverföring. Det nuvarande förbudet för tillverkare av krigsmateriel att utan tillstånd från regeringen upplåta eller överlåta rätt att utanför Sverige tillverka krigsmateriel utvidgas. Med gällande bestämmelser är det förbjudet att utan regeringens tillstånd ge licens att tillverka krigsmateriel till just tillverkare av krigsmateriel. Lagen förbjuder således inte andra, t. ex. handelsföretag eller enskilda personer som har eller har förvärvat tillverkningsrätt att upplåta eller överlåta denna till någon utanför Sverige. Nu föreslås det sålunda att avtal som innebär upplåtelse eller överlåtelse av rätt att utom riket tillverka krigsmateriel inte får ingås här i riket och inte heller utom riket av svensk myndighet, svenskt företag eller den som är bosatt eller stadigvarande vistas här i riket, utan tillstånd från regeringen.

5. Förbud att ingå avtal med någon utanför Sverige om utveckling av krigsmateriel. Det blir även förbjudet att träffa avtal med någon utanför landet om att för dennes räkning utveckla krigsmateriel eller metoder för framställning av krigsmateriel. KdS tillstyrker denna utvidgade kontroll av teknisk rådgivning och annat konsultarbete som annars inte omfattas av gällande bestämmelser.

6. Förbud att ingå avtal om ändring av eller tillägg till ingångna avtal om upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt. De nu preciserade ändringarna eller tilläggen av vad som skall komma till regeringens prövning tillstyrks.

7. Försäljnings- och förmedlingsverksamhet av krigsmateriel. Det nu gällande förbudet (enligt 3 § i lagen 1983:1034 om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel) att utan regeringens tillstånd sälja, mot ersättning bjuda ut eller förmedla krigsmateriel, föreslås utvidgat. Det föreslås nu omfatta yrkesmässigt tillhandahållande här i landet och sådant tillhandahållande utanför Sverige av svensk myndighet, svenskt företag eller den som är bosatt eller stadigvarande vistas här.

KdS biträder dessa och propositionens samtliga förslag till skärpning av reglerna för krigsmaterielexport, men upprepar kravet på att den svenska vapenexporten i ett längre perspektiv avvecklas och i avvaktan på detta begränsas till Norden och de alliansfria staterna.

Allt talar för att en av de få vägarna till en inriktning av vapenexporten som kan få etisk acceptans i och utanför Sverige, är att begränsa kretsen av godkända exportländer till Norden och de alliansfria staterna. Samtidigt

måste full klarhet bringas i de nu konstaterade och misstänkta brotten mot vapenexportreglerna.

Mot. 1987/88
U11

Hemställan

Med anledning av vad som anförts hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till en avvecklingsplan för den svenska vapenexporten i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen i avvaktan på en avvecklingsplan, hos regeringen begär förslag till sådana ändringar av den lagstiftning och de regler som gäller för krigsmaterieexporten att sådan export endast tillåts till de nordiska staterna och andra alliansfria stater,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till nya regler för samarbetsavtal som utesluter möjligheten att kringgå gällande bestämmelser för export av krigsmateriel,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om påföljd för land som brutit mot reglerna för svensk krigsmaterieexport.

Stockholm den 15 april 1988

Alf Svensson (c)

